

mint számukra a 30-as évek. Addigra az idő és a tér – mint a tevékenység korlátai – szinte teljesen eltűnnek majd.

Az információkeresés és -hozzáférés olyan általános lesz, mint ma a fénymásoló használata. A szakemberek számára mindegy lesz, hogy saját anyagukból vagy a világ másik részéből kapják meg a kért információt. A videokonferenciák segítségével meg lehet takarítani a repülőút idejét. A kutatási jelentések, folyóiratcikkek könnyen visszakereshetők és azonnal megkaphatók lesznek online. Folyamatos tájékoztatást lehet kapni mindenfajta témáról a megadott érdeklődési profil és a korábban kiválasztott információk alapján. A számlafizetést gépesítik.

Sokkal többféle munka lesz majd otthonról végezhető, csökkentve a bejárást, s így a közlekedéssel járó környezetszennyezést és energiapazarlást. A papír felhasználásának mértéke is csökken az elektronikus

kommunikáció és a célzottabb információátvitel következtében. A végfelhasználók információhasználatára növekedni fog, de nem az információs szakemberek rovására. Kihívást jelent az olyan szolgáltatás kialakítása, amelynek használata elég egyszerű, ugyanakkor kellő bevételt tud hozni a szolgáltatónak.

A végfelhasználók információkeresése a magánrepüléssel hasonlítható össze. Bár sok amatőr pilóta van, a szükséges képzés és a használat költsége korlátozza számuk növekedését. Legtöbbünk a levegőben is, az információkeresésben is szívesebben „repül” hivatásos szakemberrel.

/SUMMIT, R.: The future of online information: challenges and opportunities. = The Electronic Library, 11. köt. 4–5. sz. 1993. p. 233–236./

(Murányi Péter)

Hálózatra alapozott állománygyarapítási együttműködés a műszaki és közgazdasági szakkönyvtárak gyakorlatában

A szakkönyvtárak állománygyarapítási együttműködéséről (resources sharing) kevés módszeres és megbízható tanulmány készült az Egyesült Államokban (is). Néhány – egy-egy államra kiterjedő – vizsgálat után a *National Commission on Libraries and Information Science* (NCLIS = Könyvtári és Információtudományi Országos Bizottság) és a *Special Libraries Association* (SLA = Szakkönyvtárak Szövetsége) közös munkabizottsága 1984-ben publikálta az egész országra kiterjedő vizsgálatának eredményeit a szakkönyvtárak szerepéről a hálózatokban és az együttműködésben. Azt a vizsgálatot, amelyen a jelen tanulmány alapszik, 10 évvel később végezték el a *Miami Egyetemen*, kérdőíves felméréssel.

A kérdőívet 419 *természettudományos-műszaki* és 218 *üzleti-pénzügyi* profilú szakkönyvtár töltötte ki; fenntartóik vegyes vállalatok, nonprofit, kormányzati, illetve nyilvános ügynökségek. Az egyetemi és főiskolai könyvtárakat nem vonták be a vizsgálatba.

A vizsgálat kimutatta, hogy milyen egyezések, illetve különbségek vannak a két szakkönyvtártípusnak a hálózatokkal kapcsolatos magatartásában. A várakozással ellentétben több műszaki könyvtár (a megkérdezettek 65%-a), mint közgazdasági (52%) tagja valamely együttműködési hálózatnak, vagy legalábbis hozzájut szolgáltatásaihoz. Mindkét könyvtártípus aktív használója a helyi és az egy-egy államra kiterjedő hálózatoknak. A műszaki könyvtárak 66%-a, a közgazdaságiak 50%-a használja legalább hetente kétszer vagy többször a hálózatok szolgáltatásait.

Azok a szakkönyvtárak, amelyek tagjai az állománygyarapítási együttműködést szolgáló hálózatoknak, általában nagyobbak, gazdagabbak (és sokkal többet vezet közülük szakképzett könyvtáros), mint a nem hálózati tagok. A vizsgálat adatai azt mutatják, hogy az 50 000 dollárnál kisebb éves költségvetési könyvtárak túl kicsik ahhoz, hogy tagok legyenek egy ilyen hálózatban.

Mindkét szakkönyvtártípus elsősorban a könyvtárközi kölcsönzéshez kapcsolódó szolgáltatásokat veszi igénybe a hálózatokból. Katalogizálásra több műszaki, mint közgazdasági könyvtár használja a hálózatokat, és ez valószínűleg azzal függ össze, hogy a műszakiak között sokkal több az OCLC tagja. Az igénybevétel részletes adatairól az 1. táblázat tájékoztat.

A hálózatok szolgáltatásaival mindkét könyvtártípus általában elégedett. Mindössze két probléma van, amelyet mindkét könyvtár csoportban a válaszolók több mint 20%-a tett szóvá. Egyrészt a hálózati tevékenységre fordítható munkaidő korlátozott volta, másrészt hogy túl lassan kapják meg az igényelt dokumentumokat.

A hálózatból való kimaradás fő oka – ezt több mint a könyvtárak fele említette – az igény és a szükséglet hiánya. Azoknak a műszaki könyvtáraknak a fele, amelyek a fenti választ adták, a részvétel költségeit is az okok között említették. A részt nem vevők egyszerűen úgy érezhetik, hogy a kapott szolgáltatások nem érik meg a költségeket. A vizsgálat nem erősített meg néhány közkeletű hiedelmet arról, hogy a szakkönyvtár-

1. táblázat

A hálózatok tagjai által használt és kívánt szolgáltatások (százalékban)

Szolgáltatás	Természettudományi–műszaki könyvtárak		Üzleti (közgazdasági) könyvtárak	
	Használt	Kívánt	Használt	Kívánt
Katalogizálás	54	19	43	19
Lelőhely-meghatározás	70	11	57	10
Tanácsadás	23	16	11	11
Továbbképzés, a személyzet felkészítése	44	14	37	11
Együttműködés a gyűjteményfejlesztésben	17	17	12	21
Az állománygyarapítás összehangolása	14	16	9	15
Futárszolgálat, dokumentumellátás	40	18	39	14
Elektronikus levelezés és hirdetőtábla	34	16	22	22
Másolatszolgáltatás	50	11	39	9
Könyvtárközi kölcsönzés: av, elektronikus médiumok	51	8	30	12
Könyvtárközi kölcsönzés: könyvek, mikroformák	90	2	82	4
Könyvtárközi kölcsönzés: fotómásolatok	88	2	78	5
Eszközök közös beszerzése	20	12	7	12
Kölcsönös (kétoldalú) kölcsönzés	48	12	46	9
Segítség a tájékoztatásban	56	14	51	12
Osztott raktározási lehetőség	4	15	3	13
Osztott eszközhasználat	4	14	2	15
Központi címjegyzék	62	13	53	12
Kedvezményes adatbázis-használat	30	23	26	19
További szolgáltatás nincs említve	–	37	–	38
Összes szolgáltatás (középarányos)	8,0	2,5	6,4	2,5

rák miatt nem vesznek részt a hálózatokban. Így például a kimaradók kevesebb mint 10%-a hivatkozott arra, hogy könyvtárban bizalmas, üzleti titkokat tartalmazó, korlátozottan forgalmazható dokumentumok vannak, illetve hogy így védekezik állománya túlzott használata ellen.

A szakkönyvtárak széles skálán helyezkednek el. Szakkönyvtár a művészeti múzeumé éppúgy, mint a katonai üzemé, a beruházási banké éppúgy, mint a biztosítási ügynökségé, a számítógépet gyártó üzemé éppúgy, mint a botanikus kerté. Az eltérő gyűjtőkörök és szervezési struktúrák miatt óvatosan kell kezelni a hasonló vizsgálatok általánosításait és alkalmazását. E vizsgálat megállapításai közül a szakkönyvtárakra általában érvényesnek látszik a könyvtár anyagi hely-

zetének, valamint a személyzet szakmai színvonalának meghatározó volta a hálózatokban való részvétel tekintetében.

A hálózatokban való részvétel csak az egyik mód, ahogyan a szakkönyvtárak a náluk nem hozzáférhető információkhoz juthatnak. Az egyéb módok közül jól ismertek az üzleti források a dokumentumok beszerzésére, az információcsere egyéb formái kevésbé.

/LADNER, Sh. J.: Resource sharing in sci-tech and business libraries: formal network practices. = Special Libraries, 83. köt. 2. sz. 1992. p. 96–112./

(Kiss Jenő)

Házilag felírható kompaktlemezek

A forradalmi termékek és forradalmi eszmék korszakában is kiemelkedik egy berendezés, mint a legforradalmibb: az, amellyel egy íróasztalon lehet kompaktlemezt felírni. Ez a berendezés mindörökké megváltoztatja azt a módot, ahogy tároljuk és továbbadjuk az információt. Ez a technika rányomja bélyegét az oktatásra, az üzletre és a politikára. A művészettől és a szórakozástól az adófizetésig, az orvosi kezelésig és a társadalombiztosításig gyakorlatilag minden lépé-

sünkre hatással lesz a kompaktlemezek házi felírása.

Technikai értelemben az optikai lemezek megjelenésétől, a hetvenes évek elejétől kezdve volt mód saját adatok optikai lemezre vitelére, ez azonban sokáig csak gyári körülmények között, tisztaszobában, műszaki csúcsteljesítményt jelentő berendezésen volt lehetséges. Ezért igazi áttörést jelentett, amikor a lemezfelírás átkerült a tisztaszobából az íróasztalra.